

” Шелестова Л., Кизенко В. Державна політика щодо індивідуалізації навчання у закладах загальної середньої освіти. *Освіта. Інноватика. Практика*, 2023. Том 11, № 10. С. 63-69. <https://doi.org/10.31110/2616-650X-vol11i10-009>

Shelestova L., Kizenko V. Derzhavna polityka shchodo indyvidualizatsii navchannia u zakladakh zahalnoi serednoi osvity [State policy regarding individualization of education in institutions of general secondary education]. *Osvita. Innovatyka. Praktyka – Education. Innovation. Practice*, 2023. Vol. 11, No 10. S. 63-69. <https://doi.org/10.31110/2616-650X-vol11i10-009>

УДК 37.011

DOI: 10.31110/2616-650X-vol11i10-009

Людмила ШЕЛЕСТОВА

Інститут педагогіки НАПН України, Україна
<https://orcid.org/0000-0002-6057-807X>

Shelestova.luda@gmail.com

Василь КИЗЕНКО

Інститут педагогіки НАПН України, Україна
<https://orcid.org/0000-0001-7835-9150>

vasyl.kyzenko2019@gmail.com

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ЩОДО ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Анотація. В системі освіти України індивідуалізація навчання стала одним із ключових аспектів, спрямованих на забезпечення якісної освіти та розвитку кожного учня. Цей підхід визнає і враховує унікальність кожної дитини, її потреби, інтереси, здібності та особливості. Перехід від «суб'єкт-об'єктної» до «суб'єкт-суб'єктної» парадигми – перетворення учня з пасивного об'єкта педагогічних впливів на активного учасника освітнього процесу – є однією з проблем сучасної освіти. Державна політика щодо індивідуалізації навчання відображається у нормативних документах, які надають основні принципи та вказівки для впровадження цього підходу в закладах загальної середньої освіти. Закон України «Про освіту» встановлює загальні принципи освіти в Україні, зокрема і принципи індивідуалізації навчання. Згідно з цим законом, освітній процес має бути спрямований на задоволення потреб та інтересів кожного учня, розвиток його здібностей та формування особистості. Закон України «Про повну загальну освіту» засвідчує, що освітній процес у закладах освіти спрямовується на виявлення та розвиток здібностей та обдарувань особистості, її індивідуальних здібностей, досягнення результатів навчання, прогресу в розвитку, зокрема формування і застосування відповідних компетентностей, визначених державними стандартами. Концепція розвитку загальної середньої освіти «Нова українська школа» передбачає перехід до нових підходів до навчання, які базуються на принципах індивідуалізації та диференціації. Зокрема, вона підкреслює необхідність створення умов для індивідуалізованого підходу до кожного учня, щоб кожен мав можливість розвиватися відповідно до своїх потреб та здібностей. Забезпечення права осіб на здобуття повної загальної середньої освіти в загальноосвітніх навчальних закладах та питання організації індивідуальної форми навчання визначається Положенням МОН України про індивідуальну форму здобуття повної загальної середньої освіти.

Ключові слова: освіта; якість освіти; індивідуалізація; навчання; нормативні документи.

Liudmyla SHELESTOVA

Institute of Pedagogy of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0002-6057-807X>

Shelestova.luda@gmail.com

Vasyl KIZENKO

Institute of Pedagogy of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0001-7835-9150>

vasyl.kyzenko2019@gmail.com

STATE POLICY REGARDING INDIVIDUALIZATION OF EDUCATION IN INSTITUTIONS OF GENERAL SECONDARY EDUCATION

Abstract. In the education system of Ukraine, individualization of education has become one of the key aspects aimed at ensuring quality education and development of each student. This approach recognizes and takes into account the uniqueness of each child, his needs, interests, abilities and peculiarities. The transition from the "subject-object" to the "subject-subject" paradigm - the transformation of a student from a passive object of pedagogical influences to an active participant in the educational process - is one of the problems of modern education. The state policy regarding the individualization of education is reflected in regulatory documents that provide basic principles and guidelines for the implementation of this approach in institutions of general secondary education. The Law of Ukraine "On Education" establishes the general principles of education in Ukraine, in particular the principles of individualization of education. According to this law, the educational process should be aimed at satisfying the needs and interests of each student, developing his abilities and forming his personality. The Law of Ukraine "On Comprehensive General Education" certifies that the educational process in educational institutions is aimed at identifying and developing the abilities and gifts of an individual, his individual abilities, achieving learning outcomes, progress in development, in particular, the formation and application of relevant competencies defined by state standards. The concept of the development of general secondary education "New Ukrainian School" foresees the transition to new approaches to learning, which are based on the principles of individualization and differentiation. In particular, she emphasizes the need to create conditions for an individualized approach to each student, so that everyone has the opportunity to develop according to their needs and abilities. Ensuring the right of individuals to obtain a full general secondary education in general educational institutions and the issue of organizing an individual form of education is determined by the Regulation of the Ministry of Education and Culture of Ukraine on the individual form of obtaining a full general secondary education.

Keywords: education; quality of education; individualization; teaching; regulations.

Постановка проблеми. Сучасна освіта все більше орієнтується на створення оптимальних умов для максимально повної реалізації потенціалу кожного учня. Індивідуальність учня розглядається не стільки в ролі об'єкта, скільки в ролі активного суб'єкта педагогічного процесу. Перехід від «суб'єкт-об'єктної» до «суб'єкт-суб'єктної» парадигми – перетворення учня з пасивного об'єкта педагогічних впливів на активного учасника освітнього процесу – є однією з проблем сучасної освіти. Її вирішення потребує пошуку оптимальних способів поєднання індивідуальних потреб здобувачів освіти зі змістом, формами, методами та засобами навчання.

Труднощі у розв'язанні проблеми індивідуалізації навчання значною мірою обумовлені специфікою освітнього процесу: необхідністю узгодження класно-урочної системи з індивідуальними особливостями учнів. Працюючи з класом, учитель використовує переважно групові форми й методи роботи, орієнтовані на пересічного учня. Урахування індивідуальних, специфічних, одиничних особливостей учнів є складним процесом стосовно діагностування, розроблення та реалізації індивідуальних освітніх програм.

Процес індивідуалізації навчання регулюється рядом нормативних документів, які надають основні принципи та вказівки для впровадження цього підходу в діяльність закладів загальної середньої освіти (ЗЗСО).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема індивідуалізації навчання є предметом дослідження численних наукових праць, в яких розкриваються різні її аспекти: понятійне поле індивідуалізації навчання (Барановська О., Лозенко А., Папуча М., Пісоцька М., Шелестова Л. та ін.) [1; 9; 14-16; 23; 24]; індивідуалізація навчання в історії педагогіки (Березівська Л., Пісоцька М., Супрун М., Шевченко В. та ін.) [2; 15; 16; 18]; умови ефективності індивідуалізації навчання (Алексеева С., Арістова Н., Барановська О., Величко Л., Ліснівська Т., Лозенко А., Малихін О., Терещук Г., Уруський А., Шелестова Л. та ін.) [1; 3; 8-10; 19; 21; 24; 25] тощо. Однак відсутні дослідження, в яких на основі нормативно-правових документів комплексно аналізується державна освітня політика щодо впровадження індивідуального підходу до навчання у закладах загальної середньої освіти (ЗЗСО).

Метою дослідження є висвітлення державної освітньої політики щодо індивідуалізації навчання у закладах загальної середньої освіти (ЗЗСО), аналіз та узагальнення положень нормативно-правових документів.

Методи дослідження. Для розв'язання поставленої проблеми було застосовано метод контент-аналізу нормативно-правових джерел, метод аналізу та узагальнення отриманої інформації.

Виклад основного матеріалу. Нормативні документи спрямовані на розвиток освіти в Україні, яка орієнтується на врахування індивідуальних потреб і особливостей дітей. Вони покликані забезпечити рівні можливості для всіх школярів та створити умови, за яких кожна дитина зможе розвиватися у своєму власному темпі та відповідно до своїх потреб. Розглянемо основні.

Закон України «Про освіту» встановлює загальні принципи освіти в Україні, зокрема і принципи індивідуалізації навчання. Відповідно до основних положень цього закону, освітній процес повинен орієнтуватися на задоволення потреб та інтересів кожного учня, розвиток його здібностей та формування особистості. У ст. 53 зазначається, що здобувачі освіти мають право на «навчання впродовж життя та академічну мобільність; індивідуальну освітню траєкторію, що реалізується, зокрема, через вільний вибір видів, форм і темпу здобуття освіти, закладів освіти і запропонованих ними освітніх програм, навчальних дисциплін та рівня їх складності, методів і засобів навчання; якісні освітні послуги; справедливе та об'єктивне оцінювання результатів навчання; відзначення успіхів у своїй діяльності; свободу творчої, спортивної, оздоровчої, культурної, просвітницької, наукової і науково-технічної діяльності» [5].

Закон України «Про повну загальну освіту» спрямовує освітян на виявлення й розвиток здібностей учнів, їхніх індивідуальних особливостей, досягнення визначених державними стандартами результатів навчання, формування ключових компетентностей. Індивідуальна освітня траєкторія учня реалізується відповідно до наявних у закладі освіти ресурсів та «інших суб'єктів освітньої діяльності, зокрема тих, що забезпечують здобуття освіти за мережевою формою здобуття освіти» [6].

Забезпечення інклюзивної освіти, створення умов для здобуття освіти дітьми з особливими освітніми потребами, їхнього навчання й розвитку регулюється постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти». Одним з основних принципів інклюзивної освіти є індивідуалізація навчання, що враховує потреби та можливості кожного учня [17].

Концепція модернізації загальної середньої освіти «Нова українська школа» (НУШ) передбачає реалізацію нових підходів до навчання, які базуються на принципах індивідуалізації та диференціації. Зокрема, положення цього документа наголошують на необхідності створення умов для індивідуалізованого підходу до учнів, щоб кожен мав можливість розвиватися відповідно до своїх потреб та здібностей [13].

Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні (2000) вказує на необхідність розвитку освіти на основі інноваційних ідей, «запровадження у навчально-виховний процес новітніх педагогічних технологій та науково-методичних досягнень, створення нової системи інформаційного забезпечення освіти» [7]. Згідно з положеннями цієї Концепції впровадження дистанційного навчання сприяє появі нових можливостей щодо модернізації змісту й методів навчання; розширення доступу до здобуття освіти на всіх рівнях; забезпечення безперервної освіти впродовж життя; індивідуалізації навчання. Ефективність дистанційної освіти обумовлюється технологіями дистанційного навчання, які передбачають активне спілкування учасників освітнього процесу за допомогою засобів електронного зв'язку та використання цифрових ресурсів. Цією Концепцією визначено соціальні групи, на які орієнтується система дистанційної освіти, зокрема, це – старшокласники, які бажають паралельно з навчанням у школі отримати додаткові знання; «особи, які готуються до вступу у вищі навчальні заклади; особи, які мають медичні обмеження для одержання регулярної освіти та ін.»

Кожен громадянин України може отримати освіту в інституційній (очна, заочна, дистанційна, мережева) та індивідуальній (сімейна (домашня), екстернат, педагогічний патронат) формах, що визначено ст. 9 Закону України «Про освіту» [5].

Здобуття освіти за індивідуальною формою навчання визначається «Положенням МОН України про індивідуальну форму здобуття повної загальної середньої освіти (№ 8 від 12.01.2016 р.)» [12]. Ця форма освіти може запроваджуватись для учнів, які: не можуть відвідувати навчальний заклад за станом здоров'я (діти з особливими освітніми потребами; діти, які потребують тривалого лікування); проживають у сільській місцевості, коли кількість учнів у класі менша, ніж п'ять осіб; проживають «у зоні збройного конфлікту, на тимчасово окупованій території України або у населених пунктах, на території яких органи державної влади тимчасово не здійснюють або здійснюють не в повному обсязі свої повноваження тощо та надзвичайних ситуацій природного або техногенного характеру (з використанням дистанційної форми навчання)»; є іноземцями або особами, які не мають громадянства України: діти-біженці; діти, чиї батьки подали заяви про визнання біженцями; діти іноземців та осіб без громадянства. Зарахування учнів до освітньої установи на індивідуальну форму навчання здійснюється зазвичай до початку навчального року на підставі заяви встановленого зразка та інших необхідних документів [12].

Сімейна форма навчання може бути організована для учнів віком до 18 років, батьки (або інші законні представники) яких мають бажання й можливості забезпечити здобуття освіти вдома. Ця форма навчання дає змогу повною мірою врахувати здібності, інтереси, потреби, мотивацію, можливості та досвід дітей; забезпечити їм індивідуальний темп опанування освітньої програми. Діти, які здобувають освіту у такий спосіб, мають чотири рази на рік підтвердити рівень своїх знань та компетентностей у державній школі, до якої вони прикріплені. Для отримання дитиною сімейної освіти батьки самостійно обирають заклад освіти з огляду на місце проживання. Заклад загальної середньої освіти, що знаходиться на території обслуговування, в якій мешкає дитина, не може відмовити їй у здобутті освіти за сімейною формою. Також керівник цієї освітньої установи «зобов'язаний поінформувати відповідну службу в справах дітей про зарахування (переведення) здобувачів освіти на сімейну форму (зادля запобігання порушень прав дітей та забезпечення виконання обов'язків батьків чи інших законних представників)» [12].

Певні категорії учнів можуть здобувати освіту в екстернатній формі. Серед них ті, хто:

- «із поважних причин не можуть відвідувати навчальні заняття в закладі освіти або не можуть пройти річне оцінювання (стан здоров'я, збройний конфлікт, проживання /перебування за кордоном (для громадян України), на неконтрольованій території або на території населених пунктів на лінії зіткнення, території, на якій встановлено режим надзвичайної ситуації або режим надзвичайного стану тощо);
- не завершили здобуття певного рівня повної загальної середньої освіти в закладі освіти та/або не мають результатів річного оцінювання з окремих навчальних предметів та/або атестації;
- є громадянами України, які здобували або здобувають повну загальну середню освіту за кордоном (в закладах освіти інших країн);
- прискорено опанували або бажають прискорено опанувати зміст навчальних предметів одного або декількох класів (рівнів повної загальної середньої освіти);
- самостійно опанували або бажають самостійно опанувати зміст окремих навчальних предметів за певний клас» [12].

Щоб мати змогу здобути освіту в екстернатній формі, необхідно щоб сам учень чи батьки (законні представники) подали до освітнього закладу заяву встановленого зразка, вказавши причину переведення на цю форму навчання, та надати документи, що підтверджують її наявність.

Заклади освіти мають зобов'язання стосовно учнів, які здобувають освіту за індивідуальною формою, зокрема, забезпечують реалізацію ними індивідуальної освітньої траєкторії. Для цього педагогічний колектив освітньої установи разом з учнями та батьками (офіційними представниками)

розробляє індивідуальний навчальний план та індивідуальну програму розвитку; визначає перелік навчальних предметів (інтегрованих курсів), рівень їхньої складності, послідовність їх вивчення; обґрунтовує вибір форм, методів, засобів навчання, темп опанування навчального змісту; складає графік контрольних заходів та оцінювання результатів навчання. Індивідуальний навчальний план схвалюється педагогічною радою закладу загальної середньої освіти, затверджується його керівником та підписується батьками [6, 12].

Індивідуальний навчальний план є обов'язковим, якщо дитина здобуває освіту за екстернатною формою або формою педагогічного патронажу; у випадку здобуття освіти за сімейною формою індивідуальний навчальний план розробляється за бажанням учнів та батьків (офіційних представників) (Закон України «Про повну загальну середню освіту», ст. 14, п. 2) [6].

За необхідності педагогічний колектив організовує та проводить консультації учнів, що здобувають освіту за індивідуальною формою; надає на безоплатній основі доступ до користування «підручниками, навчальними посібниками та іншою літературою бібліотечного фонду, навчальною, науковою, виробничою, культурною, спортивною інфраструктурою закладу освіти тощо» (п. 7, розділ 1 «Положення про індивідуальну форму здобуття повної загальної середньої освіти») [12]. Керівник освітньої установи інформує учнів і батьків (законних представників) із процедурою здобуття освіти за обраною ними формою, зокрема ознайомлює з особливостями засвоєння учнями змісту навчання, специфікою методів та засобів навчання, системою оцінювання тощо [12].

Законодавством визначено підходи до оцінювання результатів освітньої діяльності дітей, що здобувають освіту за індивідуальною формою [12]. Педагогічний колектив добирає інструменти для оцінювання якості знань та рівня сформованості ключових компетентностей (перелік запитань, типи та види завдань тощо). Оцінювання результатів навчання, що навчаються за індивідуальною формою, відбувається з різною періодичністю (п. 2, розділ 5, «Положення про індивідуальну форму здобуття повної загальної середньої освіти») [12].

Здобувачі освіти, які здобувають освіту за екстернатною формою, проходять оцінювання один раз на рік (до закінчення навчального року) та державну підсумкову атестацію з усіх навчальних предметів, що є обов'язковими для вивчення згідно з освітньою програмою. «Для екстернів, які навчаються за кордоном або тих, хто проживав чи проживає на тимчасово окупованій території (або на території населених пунктів на лінії зіткнення чи території, на якій встановлено режим надзвичайної ситуації або режим надзвичайного стану), оцінювання може проводитися протягом усього навчального року» [12].

Здобувачі освіти, які здобувають освіту за сімейною формою навчання, проходять підсумкове семестрове та річне оцінювання, державну підсумкову атестацію. Учні початкової школи, які обрали цю форму навчання, за бажання, мають змогу проходити формувальне та підсумкове оцінювання, тобто - більше, ніж два рази на рік. Таке оцінювання відбувається за участі педагога та батьків (законних представників) у звичному для дитини освітньому середовищі. Час для проведення такого оцінювання не повинен перевищувати чотири навчальні дні впродовж навчального року [12].

Якщо дитина обирає індивідуальну форму навчання, що передбачає використання дистанційних технологій, батьки (офіційні представники) зобов'язані створити умови для її навчання: засвоєння нею навчального змісту відповідно до освітньої програми та отримання нею запланованих результатів. «Дитина повинна мати доступ до мережі інтернет, персональний комп'ютер (з можливістю використання засобів аудіо-, відеоконференцзв'язку)» (п. 3, розділ 3 Положення про дистанційну форму здобуття повної загальної середньої освіти) [11].

Ефективність індивідуальної форми здобуття освіти можна забезпечити за рахунок використання технологій дистанційного навчання. Відповідно до «Положення про дистанційну форму здобуття повної загальної середньої освіти» (наказ Міністерства освіти й науки України № 1115 від 08.09. 2020 р.) організація дистанційного навчання забезпечує можливість «реалізувати право осіб на якісну та доступну освіту відповідно до їх здібностей, інтересів, потреб, мотивації, можливостей та досвіду, незалежно від віку, місця проживання чи перебування, стану здоров'я, інвалідності, соціального і майнового стану, інших ознак і обставин, у тому числі тих, які об'єктивно унеможливають відвідування закладів освіти». Рішення про використання дистанційної форми здобуття освіти ухвалюється педагогічною радою освітнього закладу до початку або, у разі необхідності, впродовж навчального року [11].

У вище названому законодавчому документі визначено організаційні питання дистанційного навчання: створення електронного освітнього середовища; використання комунікаційних онлайн сервісів та інструментів; добір форм, методів і засобів дистанційного навчання тощо. Значну увагу приділено питанням індивідуалізації навчання, зокрема, передбачено розроблення у разі необхідності, індивідуальних навчальних планів, використання індивідуальних форм навчально-пізнавальної діяльності учнів, здійснення ними самоконтролю. Також для учнів, які не мають можливості

взаємодіяти з педагогом за допомогою відеоконференцзв'язку, передбачено використання інших засобів комунікації (телефонного або поштового зв'язку тощо).

Для дітей з особливими освітніми потребами дистанційне навчання здійснюється за допомогою індивідуальної програми розвитку, передбачає використання додаткових технологій дистанційного навчання відповідно до індивідуальних потреб, можливостей, здібностей та інтересів таких дітей (п.10, розділ 1 «Положення про дистанційну форму здобуття повної загальної середньої освіти») [11]. Це може бути: озвучування даних з екрану комп'ютера чи телефона, голосове повідомлення тексту, використання субтитрів чи клавіатури зі спеціальними можливостями тощо. Навчання дітей цієї категорії забезпечується за участі асистента вчителя чи асистента учня.

Відповідно до п.13 розділу 1 «Положення про дистанційну форму здобуття повної загальної середньої освіти») на батьків покладається відповідальність за виконання дитиною освітньої програми, реалізацію нею індивідуальної освітньої траєкторії та досягнення передбачених результатів навчання [11]. Якщо батьки не виконують цього обов'язку, освітня установа інформує про це службу у справах дітей.

Дистанційна форма здобуття освіти стала основною в усіх закладах освіти з початком війни в Україні (Указ Президента України «Про введення воєнного стану в Україні», №64 від 24.02.2022 р.) [20]. З вересня 2022 року освітні установи почали використовувати не лише дистанційну, а й змішану форму навчання за наявності відповідних умов. Дистанційне та змішане навчання розширюють можливості учнів щодо здобуття освіти та врахування індивідуальних особливостей: вони можуть навчатися за індивідуальним графіком, у власному темпі, обирати цифрові ресурси, працювати з варіативним змістом, підвищувати рівень самостійності, розвивати навички самоконтролю тощо.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, нормативні документи, що регулюють процес індивідуалізації навчання, створюють правову базу для реалізації цього підходу в освітніх закладах. Вони надають вчителям, адміністрації шкіл і батькам чіткі вказівки та рекомендації щодо реалізації індивідуального підходу до навчання.

Зокрема, ці документи передбачають:

- розроблення індивідуальних навчальних програм та планів: учителі спільно з учнями та їхніми батьками створюють індивідуальні навчальні програми та плани, які враховують потреби, інтереси та можливості кожного учня; це дає змогу адаптувати навчальний матеріал до індивідуальних особливостей учня;
- розширення варіативності навчального процесу: забезпечення широкого вибору навчальних матеріалів, методів та завдань дає змогу учням вибирати ті теми, завдання та підходи, які найбільше відповідають їхнім інтересам, здібностям, потребам, стилю навчання;
- індивідуальне консультування: вчителі забезпечують індивідуальне консультування та підтримку учнів, надаючи їм необхідну допомогу та пояснення; це допомагає учням краще зрозуміти навчальний матеріал та розвивати свої здібності, компетентності;
- адаптацію оцінювання: врахування індивідуальних особливостей учнів при оцінюванні дає змогу виявити їхні успіхи та досягнення, визнати різноманітність способів контролю та оцінювання;
- співпрацю з батьками у процесі індивідуалізації навчання: активне залучення батьків до процесу планування та визначення особистісних цілей для своїх дітей підвищує ефективність освітнього процесу.

Основні принципи індивідуалізації навчання, встановлені цими нормативними документами, сприяють розвитку кожної дитини з урахуванням її потреб, інтересів та особливостей. Індивідуалізація навчання впливає на формування гнучкого та стимулюючого навчального середовища, яке сприяє активному залученню учнів до здобуття освіти та розвитку їхнього потенціалу. Завдяки впровадженню індивідуалізації навчання в Україні, школярі мають можливість розвиватися відповідно до своїх індивідуальних потреб та здібностей, що сприяє розширенню можливостей кожної дитини та підвищує загальний рівень освіти в країні.

Список використаних джерел

1. Березівська Л. Державна політика щодо диференціації організації і змісту шкільної освіти в Україні в імперську добу (кінець XIX ст. – 1917 р.) Історико-педагогічний альманах. 2011. Вип. 2. С. 44–52.
2. Барановська О. В. Теоретико-методологічні основи індивідуалізації навчання в початковій школі. Theoretical foundations of the functioning of Education. Ways to improve the effectiveness of educational activities: collective monograph. International Science Group. Boston : Primedia Launch, 2021. P. 16–23.
3. Величко Л. П. Диференціація навчальних завдань за рівнями складності. Міф чи реальність? Диференціація у шкільній освіті: історичний досвід і сучасні технології: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції, 16 травня 2018 р., м. Київ. К.: Інститут педагогіки, 2018. 224 с. С. 113–114.
4. Володько В. М. Індивідуалізація і диференціація навчання. Проблеми сучасної педагогічної освіти: Зб. статей. Ч.1. К., 2000. С. 21–23.
5. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.

6. Закон України «Про повну загальну середню освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>
7. Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні. URL: https://vnm.edu.ua/downloads/other/konc_rov_dystan_osv.pdf.
8. Ліснівська Т. В. Шляхи та інноваційні технології втілення диференційованого підходу до учнів. Диференціація у шкільній освіті: історичний досвід і сучасні технології: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції, 16 травня 2018 р., м. Київ. К.: Інститут педагогіки, 2018. 224 с. С. 174 – 176.
9. Лозенко А. Індивідуалізація в умовах традиційної технології навчання: проблеми і перспективи. Наукові записки. Випуск 9. Серія: Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти. Частина 3. Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2016. С. 191–194.
10. Малихін О. В., Арістова Н. О. Алексеева С.В. Індивідуалізація навчання в закладах загальної середньої освіти: концепція, методологія, дидактичні умови. Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки за 2023 рік. Інститут педагогіки НАПН України, Педагогічна думка, м. Київ, Україна, С. 29-30.
11. Наказ Міністерства освіти і науки України Положення про дистанційну форму здобуття повної загальної середньої освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0941-20#n22>.
12. Наказ Міністерства освіти і науки України Про затвердження Положення про індивідуальну форму здобуття повної загальної середньої освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0184-16#Text>.
13. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola>.
14. Папуча М. В., Шилова Г. П. Індивідуальність як проблема загальної психології. Ніжин, 2015. 99 с.
15. Пісоцька М. Е. Індивідуалізація навчання: понятійно-категорійальний аналіз. Педагогіка та психологія. 2015. Вип. 50. С. 19-29.
16. Пісоцька М. Е. Нормативно-правове забезпечення індивідуалізації навчання учнів середніх навчальних закладів УРСР другої половини ХХ ст. Вісник дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія». Педагогічні науки. 2016. № 1 (11) С. 95-100.
17. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/957-2021-%D0%BF#Text>.
18. Супрун М. О., Шевченко В. М. Реформування освіти в Україні в галузі диференціації й індивідуалізації (90-ті роки ХХ — початок ХХІ ст.). Диференціація у шкільній освіті: історичний досвід і сучасні технології: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції, 16 травня 2018 р., м. Київ. К.: Інститут педагогіки, 2018. 224 с. С.82-87.
19. Терещук Г. Індивідуалізація навчання в контексті ідей концепції нової української школи. Наукові записки. Серія: педагогіка. 2017. № 2. С. 6–16.
20. Указ Президента України «Про введення воєнного стану в Україні», 2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>.
21. Уруський А. В. Методика реалізації індивідуального підходу до навчання старшокласників за технологічним профілем. Дис... канд. пед. наук. Тернопіль, 2016. 235 с.
22. Шелестова Л. В. Індивідуалізація навчання: аналіз трактовок понять. Problems of science and practice, tasks and ways to solve them. Proceedings of the XXVI International Scientific and Practical Conference. Helsinki, Finland. 2022. P. 268–271.
23. Шелестова Л. В. Індивідуалізація навчання як пріоритетний напрямок сучасної освіти. Modern problems in science. Proceedings of the XIX International Scientific and Practical Conference. Vancouver, Canada. 2022. Pp. 586–589
24. Шелестова Л. В. Індивідуалізація навчання як пріоритетний напрямок модернізації сучасної освіти. The XIX International Scientific and Practical Conference «Modern problems in science», May 17 – 20, 2022 International Science Group, Vancouver, Canada, Pp. 585–588.
25. Шелестова Л. В. Індивідуальність як об'єкт міждисциплінарних досліджень. Abstracts of IX International Scientific and Practical Conference. Prague, Czech Republic. 2023. Pp. 135–139.
26. Шелестова Л. В. Форми індивідуалізації навчання у початковій школі. Abstracts of XIX International Scientific and Practical Conference «Actual methods of development of science and education», May 15-17, 2023, Boston, USA. 336 p. P. 208–214.

References

1. Berezivska L. Derzhavna polityka shchodo dyferentsiatsii orhanizatsii i zmistu shkilnoi osvity v Ukraini v impersku dobu (kinets KhKh st. – 1917 r.) Istoryko-pedahohichniy almanakh. 2011. Vyp. 2. S. 44–52.
2. Baranovska O. V. Teoretyko-metodolohichni osnovy indivydualizatsii navchannia v pochatkovii shkoli. Theoretical foundations of the functioning of Education. Ways to improve the effectiveness of educational activities: collective monograph. International Science Group. Boston : Primedia Launch, 2021. P. 16–23.
3. Velychko L. P. Dyferentsiatsiia navchalnykh zavdan za rivniamy skladnosti. Mif chy realnist? Dyferentsiatsiia u shkilnii osviti: istorychnyi dosvid i suchasni tekhnolohii: zbirnyk materialiv Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii, 16 travnia 2018 r., m. Kyiv. K.: Instytut pedahohiky, 2018. 224 s. S. 113–114.
4. Volodko V. M. Indyvidualizatsiia i dyferentsiatsiia navchannia. Problemy suchasnoi pedahohichnoi osvity: Zb. statei. Ch.1. K., 2000. S. 21–23.
5. Zakon Ukrainy «Pro osvitu». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
6. Zakon Ukrainy «Pro povnu zahalnu seredniu osvitu». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>
7. Kontseptsiia rozvytku dystantsiinoi osvity v Ukraini. URL: https://vnm.edu.ua/downloads/other/konc_rov_dystan_osv.pdf.

8. Lisnivska T. V. Shliakhy ta innovatsiini tekhnologii vtilennia dyferentsiiovanooho pidkходу do uchniv. Dyferentsiatsiia u shkilnii osviti: istorychnyi dosvid i suchasni tekhnologii: zbirnyk materialiv Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii, 16 travnia 2018 r., m. Kyiv. K.: Instytut pedahohiky, 2018. 224 s. S. 174 – 176.
9. Lozenko A. Indyvidualizatsiia v umovakh tradytsiinoi tekhnologii navchannia: problemy i perspektyvy. Naukovi zapysky. Vypusk 9. Serii: Problemy metodyky fizyko-matematychnoi i tekhnolohichnoi osvity. Chastyna 3. Kirovohrad: RVV KDPU im. V. Vynnychenka, 2016. S. 191–194.
10. Malykhin O. V., Aristova N. O. Alieksieieva S.V. Indyvidualizatsiia navchannia v zakladakh zahalnoi serednoi osvity: kontseptsii, metodolohiia, dydaktychni umovy. Anotovani rezultaty naukovo-doslidnoi roboty Instytutu pedahohiky za 2023 rik. Instytut pedahohiky NAPN Ukrainy, Pedahohichna dumka, m. Kyiv, Ukraina, S. 29-30.
11. Nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy Polozhennia pro dystantsiinu formu zdobuttia povnoi zahalnoi serednoi osvity. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0941-20#n22>.
12. Nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy Pro zatverdzhennia Polozhennia pro indyvidualnu formu zdobuttia povnoi zahalnoi serednoi osvity. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0184-16#Text>.
13. Nova ukrainska shkola. Kontseptualni zasady reformuvannia serednoi shkoly. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola>.
14. Papucha M. V., Shylova H. P. Indyvidualnist yak problema zahalnoi psykholohii. Nizhyn, 2015. 99 s.
15. Pisotska M. E. Indyvidualizatsiia navchannia: poniatiino-katehoriialnyi analiz. Pedahohika ta psykholohiia. 2015. Vyp. 50. S. 19-29.
16. Pisotska M. E. Normatyvno-pravove zabezpechennia indyvidualizatsii navchannia uchniv serednikh navchalnykh zakladiv URSR druhoi polovyny KhKh st. Visnyk dniproperovskoho universytetu imeni Alfreda Nobelia. Serii «Pedahohika i psykholohiia». Pedahohichni nauky. 2016. № 1 (11) S. 95-100.
17. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy «Pro zatverdzhennia Poriadku orhanizatsii inkluzyvnoho navchannia u zakladakh zahalnoi serednoi osvity». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/957-2021-%D0%BF#Text>.
18. Suprun M. O., Shevchenko V. M. Reformuvannia osvity v Ukraini v haluzi dyferentsiatsii y indyvidualizatsii (90-ti roky KhKh — pochatok KhKhI st.). Dyferentsiatsiia u shkilnii osviti: istorychnyi dosvid i suchasni tekhnologii: zbirnyk materialiv Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii, 16 travnia 2018 r., m. Kyiv. K.: Instytut pedahohiky, 2018. 224 s. S.82-87.
19. Tereshchuk H. Indyvidualizatsiia navchannia v konteksti idei kontseptsii novoi ukrainskoi shkoly. Naukovi zapysky. Serii: pedahohika. 2017. № 2. S. 6–16.
20. Ukaz Prezydenta Ukrainy «Pro vvedennia voiennoho stanu v Ukraini», 2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>.
21. Uruskyi A. V. Metodyka realizatsii indyvidualnoho pidkходу do navchannia starshoklasnykiv za tekhnolohichnym profilem. Dys... kand. ped. nauk. Ternopil, 2016. 235 s.
22. Shelestova L. V. Indyvidualizatsiia navchannia: analiz traktovok poniat. Problems of science and practice, tasks and ways to solve them. Proceedings of the KhKhVI International Scientific and Practical Conference. Helsinki, Finland. 2022. R. 268–271.
23. Shelestova L. V. Indyvidualizatsiia navchannia yak priorytetnyi napriamok suchasnoi osvity. Modern problems in science. Proceedings of the KhIKh International Scientific and Practical Conference. Vancouver, Canada. 2022. Pp. 586–589
24. Shelestova L. V. Indyvidualizatsiia navchannia yak priorytetnyi napriamok modernizatsii suchasnoi osvity. The KhIKh International Scientific and Practical Conference «Modern problems in science», May 17 – 20, 2022 International Science Group, Vancouver, Canada, Pp. 585–588.
25. Shelestova L. V. Indyvidualnist yak ob'iekt mizhdystsyplinarnykh doslidzhen. Abstracts of IX International Scientific and Practical Conference. Prague, Czech Republic. 2023. Pp. 135–139.
26. Shelestova L. V. Formy indyvidualizatsii navchannia u pochatkovii shkoli. Abstracts of XIX International Scientific and Practical Conference «Actual methods of development of science and education», May 15-17, 2023, Boston, USA. 336 p. R. 208–214.